

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Савчин Галини Віталіївни**
на тему «**Соціально-філософський аналіз категорії «синестезія»**», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності
09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

На початку третього тисячоліття людство переживає складний період утвердження нового соціального порядку, ініційованих масштабними процесами глобалізації. Характерною рисою зазначеного соціального порядку постає його динамічний характер, для осягнення якого у сучасному корпусі соціогуманітарних дисциплін пропонуються концепти нелінійного мислення, обґрунтуються можливості використання методології некласичної та постнекласичної науки (синергетика тощо), а інколи навіть стверджуються думки про кризу сучасних підходів соціального пізнання та безперспективність спроб осягнути природу та перспективи сучасних соціальних перетворень. На спроби розкриття потенціалу людського мислення у сучасну добу також спрямовуються дослідження у галузі нейронаук, які мають у найближчій перспективі надати теорії, здатні збагатити соціогуманітарні наукові розвідки у цьому напрямку.

Виходячи із зазначених вище поточних умов, на передній фронт суспільного поступу виходить творча особистість як носій відповідних когнітивних стратегій та світогляду, здатна виконувати роль активного соціокультурного суб’єкту в умовах соціальної нестабільності. Даний об’єкт по-новому має розглядати традиційні суспільні причинно-наслідкові зв’язки, бути здатним до ревізії ролі важливих соціокультурних сфер (сім’я, держава, мистецтво, освіта тощо). Для розуміння логіки пізнання цих сфер у філософії з доби Античності використовується категорія «синестезія», яка виступає дослідницьким інструментом процесів осягнення чуттєво даного матеріалу. Зважаючи на масштабність поточних соціокультурних трансформацій, виглядає виправданим звернення Савчин Г. В. до дослідження соціально-філософського виміру феномену синестезії, який здатен запропонувати сучасні теоретичні засади щодо евристичності даного концепту у сучасних соціокультурних умовах, філософськи

узагальнивши низку наявних у соціогуманітарних науках підходів до розуміння її природи та значення в умовах поточного цивілізаційного поступу.

У даному контексті, виправданою виглядає мета дисертації Савчин Г. В., яка полягає у осмисленні синестезії як критерію культури людської чуттєвості з позицій соціально-філософського дискурсу з використанням потенціалу діалектики соціокультурного процесу, а безпосереднє досягнення сформульованої мети передбачає вирішення семи дослідницьких завдань (с. 20).

Виходячи із постановки проблеми, дисеранткою здійснюється аналіз розвитку соціально-філософського дискурсу категорії «синестезія»; обґрутується методологія та принципи дослідження; розкривається зміст категорії «синестезія» як соціокультурного явища; здійснюється рефлексія внутрішньої суперечності синестезії як способу розвитку суб'єктивності; осмислюється роль синестезії у формуванні змісту суб'єктності індивіда; висвітлюється синестезія як міра розвитку культури чуттєвості; обґрутується евристична роль синестезії як принципу розвитку цілісності пізнавання та знання, творчої діяльності та креативності мислення (с. 20).

Об'ект дослідження Галини Віталіївни – синестезія як сфера спеціальних досліджень соціальної філософії, а його предмет – категорія «синестезія» як критерій культури людської чуттєвості.

Авторка роботи обирає низку методів, підходів, принципів дослідження, виходячи зі змісту мети, об'єкта і предмета: зокрема, вона плідно використовує дослідницький потенціал діалектичного методу для розкриття логіки і діалектики синестезії у контексті чуттєвої практики від її чуттєво-образних форм до понятійно-логічного змісту, історичного методу для аналізу генези поглядів на синестезію, феноменологічного методу для обґрутування місця синестезії в творчій діяльності з урахуванням соціокультурних та особистісних факторів, а також системного підходу з метою забезпечення всебічного та цілісного розгляду досліджуваної у дисертації проблеми (с. 21).

Теоретико-методологічні засади одержали в дисертації належне обґрутування, аргументацію і конкретизацію. Переконливо показана наукова

новизна і практичне значення одержаних результатів. Робота має високий рівень апробації у фахових колах – дисерантка взяла участь, як мінімум, у п'ятнадцяти наукових та науково-практичних конференціях та круглих столах, а також має достатню кількість публікацій: положення роботи були оприлюднені у 23 публікаціях, з яких: 4 – у наукових фахових виданнях з філософських наук України, 1 – у фаховому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз, 1 – у зарубіжному фаховому виданні, 17 – у інших виданнях. Виходячи із формулювань назв публікацій, у них викладені ключові ідеї дисертаційного дослідження, спрямованого на проведення соціально-філософського аналізу категорії «синестезія».

Мені, як опоненту, імпонує чітка структурованість роботи не лише за зовнішньою формою, а й за внутрішнім змістом. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (поділених на 7 підрозділів), висновків до розділів, списків використаної літератури до розділів та загальних висновків дисертаційного дослідження.

У контексті зазначененої вище актуальності, варто звернути увагу на положення наукової новизни, які нам видаються особливо значущими: *по-перше*, доведено, що синестезія – це здатність ідеального здійснення поза реальним процесом, вираження і відтворення загального в його всезагальних формах; це точка породження і входження у форму всезагальності; *по-друге*, з'ясовано, що синестезія, як специфічно розвинена чуттєва культура індивіда, не випадковість, а цілісно схоплена й усвідомлена необхідність; *по-третє*, показано, що зміст синестезії як принципу розвитку цілісності пізнавання та знання, творчої діяльності та креативності мислення полягає у відображення не чуттєвої дійсності предметного світу, а у зміні способу відображення, способу уяви, який містить можливість творчості (с. 21-22). Хоча категорія «синестезія» насправді вперше комплексно досліджується із використанням методологічного інструментарію соціальної філософії, авторка дотримується балансу та об'єктивності у пунктах новизни «уперше», «удосконалено» та «отримали подальший розвиток», демонструючи обізнаність із результатами інших представників філософської

думки та соціогуманітаристики, де піднімались складні теоретичні питання проблеми синестезії.

До того ж, звернення до соціально-філософської проблематики категорії «синестезія» є не випадковим дослідницьким інтересом молодого науковця, а має зв'язок із професійною діяльністю авторки дисертації, яка близько десяти років працює на посаді старшого викладача кафедри культурології та мистецької освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Авторка дисертації виправдано починає дослідження з обґрунтування теоретико-методологічних основ дослідження синестезії в соціальній філософії, намагаючись виявити та окреслити сутність основних підходів до аналізу категорії «синестезія» у сучасній системі соціогуманітарного та філософського знання (с. 25-72). При цьому, досліджаючи джерельну базу та історіографію дослідження (підрозділ 1.1.), Савчин Г. В. цілком слушно стверджує, що «... на даний час в сучасній науці відсутнє єдине однозначне розуміння синестезії. Суперечливість практики застосування поняття «синестезія» для опису по суті різних явищ зумовлені як складністю досліджуваного явища, так і відсутністю єдиної методології в його дослідженні» (с. 47). Не зважаючи на ускладнений характер, що носить соціогуманітраний дискурс синестезії, авторці все ж вдалося здійснити плідні узагальнення та вийти на формулювання, які насправді мають ознаки наукової новизни.

Здійснюючи спробу обґрунтування методології соціально-філософського дослідження синестезії у наступному підрозділі 1.2., дисерантка методологічно грамотно окреслює конкретні можливості кожного з дослідницьких методів, використаного у дисертаційному дослідженні: в результаті, вони постають не просто традиційним для соціально-філософського аналізу переліком, а отримують конкретну прив'язку до досліджуваних об'єкту та предмету, беруть до уваги дослідницькі завдання тощо.

Особливий науковий інтерес становить аналіз Савчин Г. В. сучасного соціально-філософський дискурсу синестезії, виходячи із його розуміння в якості внутрішньо суперечливого процесу (розділ 2). Серед положень підрозділу 2.1.,

мені, як опоненту, імпонує наступне твердження дисертантки: «Синестезія відіграє важливу роль в пізнанні реальності. Вона впливає не тільки на особливості протікання процесу пізнання, але і на розвиток свідомості в цілому» (с. 93). Авторка доходить цього висновку, виходячи із методологічної позиції, яка визначає важливу роль синестезії у забезпеченні цілісності сприйняття складної соціальної дійсності. Підрозділ 2.2., присвячений обґрунтуванню тези про особливості продуктивного зв'язку синестезії із практично-перетворюальною діяльністю індивідуума, виходячи із тези, що синестезія є важливою «...складовою чуттєво-образного, на основі якого формуються когнітивні потенції соціокультурного досвіду, що вирізняється органічністю, цілісністю, нероздільністю «відчуття і розуміння»» (с. 107).

Відповідно, у третьому, заключному розділі, Савчин Г. В. намагається здійснити дослідження потенціалу синестезії у розв'язанні протиріч сучасної соціокультурної реальності. В межах розділу мова йде про послідовний аналіз можливостей синестезії у формуванні змісту суб'єктності індивіда, виявлення потенціалу синестезії як способу організації культури людської чуттєвості, та, насамкінець, про дослідження евристичної ролі синестезії у контексті поточних протиріч соціокультурної динаміки. Виходячи із запропонованої логіки розділу та відповідних дослідницьких завдань, які визначили його структуру, логічною виглядає розробка Савчин Г. В, у підрозділі 3.1. вийти на обґрунтування тези, згідно якої синестезія (як специфічно людське сприйняття навколошнього світу) формується історично і отримує осмислену форму в художній діяльності, положення про синестезію як внутрішньо суперечливу єдність протилежностей (чуттєво-безпосереднього змісту буття та емоційно-чуттєвої форми свідомості), а також підходу, згідно якого синестезію слід мислити (розуміти) як інтегральну повноту діяльності мислячого Я, як багатство суб'єктивної культури, на підставі якої тільки і може сформуватися творча уява як універсальна здатність людини (с. 139). Також дисертантка у підрозділі 3.2. (с. 140-155) вдало осмислює проблему осмислення культури людської чуттєвості, ролі мистецтва як соціальної практики актуалізації синестезії, концептуалізує значення етичних та естетичних складових

у ньому тощо. Цей сюжет має особливе значення для сучасної України, адже, враховуючи кількісне зменшення обсягів гуманітарної підготовки вітчизняної молоді, дані пошуки сприяють інтенсифікації пошуку інструментів, як, на тлі кількісного зменшення виховного потенціалу, максимально забезпечити його якісний зміст.

Кульмінацією заключного розділу виступає обґрунтування тези, яка відкриває перспективи подальших досліджень складаної проблеми синестезії, в якій авторка стверджує: «Розуміння сутності синестезійного сприйняття (як аспекту психodelії) з погляду внутрішньо суперечливого змісту категорії «синестезія» дозволить уникнути негативного впливу психodelіки на індивіда (виникнення агресії, страху, депресії) і, навпаки, сприятиме розвиткові креативності, суб'ектності особистості. За таких умов дослідження синестезії в контексті формування сучасних арт-практик є перспективним та потребує подальшого наукового дослідження» (с. 174).

Відзначаючи безсумнівні сильні сторони дисертаційного дослідження Савчин Г.В., варто звернути увагу на дискусійні положення дисертації, позитивне вирішення яких підсилило б наукову значущість роботи, а саме:

1. На тлі загальної високої якості опонованого мною дослідження, варто наголосити, що об'єкт у дисертації сформульовано у деяко розмитому стилі: «Об'єкт дослідження – синестезія як сфера спеціальних досліджень соціальної філософії» (с. 20). Як приклад, коректнішим могло би бути наступне визначення: «Об'єкт дослідження – категорія «синестезія» у предметному полі соціальної філософії».

2. Ознайомлення із третім (заключним) розділом дисертації створює враження щодо недостатньої репрезентованості національного виміру досліджуваної проблеми, що зменшує праксеологічне значення отриманих Савчин Г. В. результатів. Хоча робота й захищається за спеціальністю 09.00.03 (соціальна філософія та філософія історії), авторкою могло бути запропоновано підрозділ із аналізом освітнього виміру (проблем мистецької освіти тощо), адже освіта є соціокультурним феноменом. У тексті дисертації авторка звертається

до проблем освіти на стор. 36, 37, 88, 157 тощо, але зазначені звернення носять фрагментарний характер.

3. У своєму науковому пошуку авторка аналізує категорію «синестезія» з позицій класичної естетики та доходить науково значущих висновків. Разом із тим, некласична та постнекласична естетика пропонують парадигмально альтернативні погляди на феномен мистецтва та його чуттєве сприйняття, а аналіз досліджуваної категорії з зазначених методологічних позицій міг би збагатити дисертаційне дослідження. Даний аспект мав би бути відображеній при розробці дослідницьких завдань та відповідних їм підрозділів, або проаналізований в межах обґрунтування теоретико-методологічних засад соціально-філософського дослідження категорії «синестезія» у першому розділі.

4. Авторка у роботі деяло дистанціювалась від когнітивних механізмів синестезії. На нашу думку, в першому розділі варто було виокремити підрозділ із окремим аналізом психологічних та когнітивних механізмів синестезії, який би врахував досягнення нейронаук останніх десятиріч. Це надало би роботі більшої виваженості в теоретико-методологічному плані, визначивши чіткіше із тим, яку саме когнітивну модель синестезії у своєму дослідженні авторка вважає базовою для розгортання подальшої логіки дослідження.

5. Аналіз джерельної бази продемонстрував, що робота побудована на авторському прочитанні сучасних та класичних джерел. Разом із тим, у деяких фрагментах першого розділу (наприклад, с. 44-47), обсяг посилань на інших авторів та прямих цитувань значно домінує за обсягом над авторським аналізом. Надалі авторці дисертації варто звертати більшу увагу на необхідність демонстрації власної дослідницької позиції.

Наведені зауваження, проте, не знижують наукової вагомості дисертаційної роботи Савчин Г.В. Вони можуть сприйматися як рекомендації для подальшої роботи над проблемою, яка очевидно, є актуальною як теоретично, так і практично.

В цілому дисертаційна робота Савчин Г.В. є досить плідною, із достатніми елементами наукової новизни як у постановці проблеми, так і у методології її аналізу та висновках. Дисертаційна робота має суттєве практичне значення, насамперед тим, що може її результати можуть постати теоретико-методологічним орієнтиром при визначенні принципів формування творчої особистості виходячи ж важливого статусного значення суб'ектності індивіда, креативності його самосвідомості у сучасному суспільстві.

Також пропоновані дисеранткою положення можуть бути використаними у навчальному процесі вітчизняних закладів вищої освіти, зокрема, при читанні курсів «Філософія», «Етика та естетика», «Філософія культури та мистецтва», «Культурна антропологія».

Тема дисертаційної роботи Савчин Г.В. та її зміст співпадають. Наукова новизна та висновки корелюються з метою і основними завданнями. Дисертація оформлена у відповідності до вимог. Автореферат своїм змістом відображає зміст дисертації, а його положення ідентичні основним положенням дисертації. Наукова обґрунтованість, теоретична і практична значущість отриманих результатів дають підстави вважати, що дисертація на тему «Соціально-філософський аналіз категорії «синестезія»», відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 до кандидатської дисертації, а її автор – Савчин Галина Віталіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,

завідувач кафедри суспільних наук

Національної музичної академії

імені П. І. Чайковського

Т. І. Андрушенко

